

VALORIFICAREA MIJLOACELOR TEHNICO-EXPRESIVE ALE TROMPETEI ÎN LUCRAREA *IMPROVIZAȚIE* DE VLADIMIR ROTARU

VALORIZATION OF THE TECHNICAL-EXPRESSIVE CAPACITIES OF THE TRUMPET IN THE WORK *IMPROVISATION* BY VLADIMIR ROTARU

DUMITRU HANGANU¹,
doctorand, asistent universitar,
Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice

CZU [780.8:780.646.1.083.626]:781.68

Lucrările camerale pentru trompetă ale compozitorilor din Republica Moldova prezintă un interes deosebit pentru cercetare, atât din punct de vedere tematic și structural cât și interpretativ. Ele tratează pe larg mijloacele tehnice și expresive ale acestui instrument. În acest articol ne propunem să analizăm aspectul interpretativ și să evidențiem particularitățile de execuție în lucrarea „Improvizație” pentru trompetă și pian de Vladimir Rotaru. Menționăm o textură melodică axată pe salturi la diferite intervale, în special, cvarte mărite și cvinte micșorate, astfel interpretul trebuind să demonstreze abilitățile tehnice. Deși piesa este scurtă ca durată, ea necesită o pregătire de înalt nivel profesionist al trompetistului (chiar și din punct de vedere al rezistenței fizice), deoarece exploatează un diapazon larg al trompetei în B și conține elemente ornamentale ce ne amintesc de melodiile folclorice.

Cuvinte-cheie: trompetă, Vladimir Rotaru, Improvizație, interpretare, mijloace tehnice și expresive, precizie în intonație, ritm, ornament, diapazon

The chamber music for trumpet of composers from the Republic of Moldova is of particular interest for research both from the thematic and structural point of view, and that of performance. It deals extensively with the technical and expressive capacities of this instrument. In this article, we propose to analyze the interpretative aspect and to highlight the peculiarities of execution in the piece for trumpet and piano „Improvisation” by Vladimir Rotaru. We mention a melodic texture focused on vaults at different intervals, especially enlarged fourths and diminished fifths, so that the performer will have to demonstrate his technical skills. Although the piece is short in duration, it requires a high level of professional training of the trumpeter (even in terms of physical resistance), because it also exploits a wide diapason of the trumpet in ‘B’, and contains ornamental elements that remind us of folk melodies.

Keywords: trumpet, Vladimir Rotaru, Improvisation, technical and expressive capacities, precision in intonation, rhythm, ornament, diapason

Introducere

Despre lucrarea *Improvizație*, în sursele bibliografice, este menționat ca fiind scrisă de minunatul profesor, compozitor și flautist V. Rotaru (1931-2007), în anul 1986, însă, pe foaia de titlu a manuscrisului original este autograful compozitorului, unde e scrisă data de 28.02.1985. Putem admite că, în literatura de specialitate, este indicată data interpretării lucrării. Această creație reflectă caracteristicile unui șir de lucrări, care au fost scrise în anii '60-'80, „marcați de un avânt fără precedent în aria compunerii de opusuri pentru toate instrumentele, inclusiv și pentru cele mai puțin „recomandate” [1 p. 602]. Precizăm că în această perioadă „compozitori ca V. Zagorschi, Z. Tkaci, S. Lungul, iar mai apoi O. Negruța, V. Rotaru, V. Slivinschi, A. Sochireanschi, B. Dubosarschi abordează preponderent genul de miniatură instrumentală, compunând inclusiv și piese pentru trompetă” [2 p. 90]. Totodată, lucrarea *Improvizație* reflectă tendințe importante ce se produc în arta interpretativă la trompetă, specifice secolului trecut, legate de explorarea și exploatarea unor metode de studiu tehnic, care au stat la baza modificării stilului interpretativ și a formării mai multor generații de trompetiști, care au edificat acest stil, creând noi posibilități de expresivitate, corespunzătoare limbajului muzical al secolului XX [3].

¹ E-mail: hanganutrumpet@yahoo.com

Piesa *Improvizație* este de dimensiuni mici, dar destul de încărcată cu diferite elemente tehnice, cum ar fi salturi la diverse intervale, utilizarea unui diapazon larg al trompetei: cea mai înaltă notă la trompeta în B fiind *re* octava a treia (nota reală – *do*), iar cea mai joasă notă întâlnită este *la* octava mica (nota reală – *sol*) ș.a., ce presupun o pregătire serioasă din partea interpretului, în special, din punct de vedere al rezistenței și flexibilității aparatului interpretativ. Unele procedee de execuție (spre exemplu, mordentele) ne amintesc de folclorul muzical moldovenesc, ceea ce impune trompetistului și abilități de execuție a muzicii populare. Datorită particularităților interpretative, această miniatură a fost selectată ca piesă obligatorie (categoria B) în cadrul Concursului Internațional al Tinerilor Interpreți *Eugen Coca*, care a avut loc la Chișinău în anul 2016.

Aspecte ale formei arhitectonice în *Improvizație*

Piesa *Improvizație* de Vladimir Rotaru reprezintă un dialog continuu între pian și trompetă. Din punct de vedere al macro-formei, lucrarea are structură bipartită simplă **AB**. În linia melodică evidențiem câteva elemente generatoare, care se impun pe parcursul creației și anume: mișcarea ascendentă și descendentă pe gamă și pasaje pe arpegii (atât în partiția trompetei cât și la pian). Aspectele melodice și ritmice ale elementelor sunt legate de schimbarea măsurilor atât celor simple binare, ternare cât și mixte – $\frac{4}{4}$; $\frac{3}{4}$; $\frac{2}{4}$; $\frac{5}{4}$.

Partea întâi **A** (mm. 1-10) are o mică introducere (mm. 1-2) interpretată de pian într-un caracter extrem de concentrat și încordat la tempo *Lento e molto espressivo*. Ulterior, se include instrumentul solistic (mm. 3-6), care la fel păstrează caracterul sumbru, dar, totodată, liric, care ne include într-o stare de meditație. În linia melodică a instrumentului solistic evidențiem primul element **a** cu mișcare ascendentă pe secunde mari, la nuanța de forte cu indicația *Marcato*, la măsura compusă de $\frac{4}{4}$, susținută de pian cu același motiv, doar că interpretat cu o terță mică în jos (**Ex. 1**).

Exemplul 1

După aceasta urmează elementul **b**, unde discursul melodic se reliefează în jurul sunetului *re* bemol, la măsura ternară simplă de $\frac{3}{4}$ (**Ex. 2**).

Exemplul 2

Ulterior, observăm o trecere către alt element sonor în partida pianului (mm. 7-10), care este bazat pe intonațiile din primul element melodic **a**, interpretat cu valori de treizecimoimi pe un singur motiv ondulatoriu, apoi cu triolete în mișcare ascendentă pe arpegii.

Partea a doua **B** (mm. 11-37) are structură tripartită **b b(a) b**, și, din punct de vedere tehnic, comparativ cu partea întâi, este mai complexă. Aici se produce dezvoltarea în continuare a materialului melodic anterior, însă autorul utilizează un șir de ornamentații precum: apogiaturi scurte superioare și inferioare, mordente, triluri, pasaje ș.a., în concordanță cu nuanțele dinamice: crescendo, *sf*, *ff*, co-

relând cu tempo *ritenuto* și *poco a poco acceleratto*. Astfel, secțiunea **b** (mm. 11-19) este compusă din următoarele elemente: **b**, **c**, **d** și **e**. Elementul **b** (mm. 11-13) reprezintă un pasaj descendent pe gamă cu ornamente de apogiatură scurtă și mordent, pe acompaniament acordic (**Ex. 3**).

Exemplul 3

Elementul **c** (mm. 14-15) este bazat pe sunetele *si bemol*, *fa*, *si bemol* într-un diapazon de o octavă, la fel cu utilizarea ornamentelor, într-un tempo accelerat cu acompaniament omofono-armonic la măsura de 3/4, la nuanțele *sf* și *crescendo* (**Ex. 4**).

Exemplul 4

Ca o continuare a elementului **c** sunt elementele **d** (m. 16) și **e** (mm. 17-19).

Următoarea secțiune **b (a)** (mm. 20-27) este structurată pe materialul melodic din prima parte cu variație. Din punct de vedere al conținutului sonor, în partida instrumentului solistic se combină intonațiile intense ritmate și frazele concise ornamentate cu triluri, mordente și elemente de caracter tehnic. După care urmează secțiunea **b** (mm. 28-37), ce reprezintă culminația întregii creații. Astfel, observăm dialogul strâns între trompetă și pian prin pasajele voluminoase pe arpegii și cromatisme cu accente pe fiecare sunet în acompaniament, pasaje pe arpegii cu valori de triolete la trompetă cu intensificarea nuanțelor dinamice și a tempoului, reflectând caracterul improvizatoric enunțat în titlu. Lucrarea are un final deschis, sugerând ascultătorului să-și imagineze singur încheierea.

Particularități ale interpretării în *Improvizație pentru trompetă și pian* de Vladimir Rotaru

Compozitorul a folosit pe parcursul creației un șir de indicații cu referire la execuție, precum *lento e molto espressivo*, *crescendo*, *marcato*, *poco a poco acceleratto*, *ritenuto*, *simile*, *acceleratto molto e poco a poco ritenuto*, *sostenuto*, *tempo 1*, *poco a poco crescendo*, *sempre*, *poco a poco sostenuto*, care facilitează cu mult tratarea și înțelegerea ideii gândite de autori și crearea impresiei de improvizație. La fel este și dinamica variată: *mf*, *sf*, *ff*, *p*, *f*. Vladimir Rotaru a întrebuințat în lucrare diverse *accente*, *mordente* și *triluri*, toate acestea îmbogățind enorm aspectul expresiv și artistic al lucrării.

Piesa *Improvizație* debutează în tempo de 4/4 cu o scurtă introducere de două măsuri interpretate la pian, după care instrumentul solistic își face intrarea din măsura a treia a primei secțiuni. Chiar din start, autorul înaintează trei cerințe către solistul instrumentist și anume: începutul să fie interpretat în nuanța de *mf*, sunetele să fie bine *marcate* și dezvoltate treptat în *crescendo*. Cu alte cuvinte, începutul

lucrării trebuie executat în tensiune pentru ca ascultătorul să-și poată imagina gândul autorului sau povestea acestei lucrări chiar de la începutul ei.

În măsurile 5-6 se produce schimbarea măsurii, ceea ce determină și unele fluctuații de tempo și anume 3/4, după care se revine la măsura de bază a 4/4. Este important ca solistul să finalizeze măsura 6 pe nuanța *crescendo* simțitor, cu alte cuvinte, să dezvolte dinamic ultima notă a frazei muzicale, care este de durată lungă. În piesă astfel de momente se mai întâlnesc și în măsurile 18-19, măsurile 26-27, unde trebuie folosit același principiu de încheiere a frazelor. Pentru a obține un timbru coloristic și interpretarea expresivă a frazelor indicată mai sus, tinerilor instrumentiști le sunt sugerate exerciții pe note lungi, pe o respirație sunetul trebuie emis la o nuanță de *p* și treptat dezvoltat până la o nuanță de *f*, iar apoi gradat, sunetul este adus la nuanța de *p*. După care, în proces de lucru, nuanțele de interpretare a exercițiilor pe note lungi trebuie inversate. Astfel, instrumentistul va dezvolta abilități timbrale, respirația, dar și capacitatea de a îmbina paletetele de culori și de nuanțe.

Următoarele măsuri 7-10 sunt executate de pian și continuă să mențină spiritul tensionat al lucrării prin interpretarea trezecidoimilor, începând de la un tempo rar, apoi trecând în *poco a poco acceleratto* și *acceleratto molto*, după care se revine la *poco a poco ritenuto*. Din măsura 11 solistul instrumentist continuă discursul melodic în care apar ornamentele (mordente) și impune alte abilități caracteristice execuției ornamentelor din muzica populară. În măsurile 11-13 discursul muzical se desfășoară în valuri de tempo și anume: pornește în tempo *lento*, apoi dinamica crește, dar paralel crește și tempoul notat de autor prin termenul *poco a poco acceleratto* și în măsura 13 este indicat de autor *ritenuto*, care trebuie interpretat cu o expresivitate aparte, pentru a scoate în evidență contrastul cu materialul muzical din măsurile ce urmează. Ele (măsurile 14-15) sunt la 3/4 și trebuie interpretate în tempo puțin mai mișcat, iar primul sunet să fie emis sforțat (*sf*). Totodată, autorul indică solistului să facă și un *crescendo molto* în aceste măsuri. Aceasta se face cu scopul de a duce linia melodică la nuanța de *ff* (măsura 16), care este la 2/4, cu indicarea execuției *sostenuto*, ceea ce semnifică că solistul va interpreta fragmentul așa cu simte, individual, dar, totuși, ținând cont de accentele prin care sunt marcate notele și nuanța de *ff*. Fragmentul de la măsura 17, unde se revine la 4/4, este recomandat să fie început cu nuanța de *p*, pentru a obține o culoare sonoră pronunțată în continuare, aplicând *crescendo* ce urmează în măsurile 18-19, despre care am menționat mai sus.

În măsura 20 se reia *Tempo I*, dar de data aceasta este indicat metrul de 5/4. Trompeta se produce solistic, respectiv, tema este executată utilizându-se procedeul interpretativ *detache* la nuanța de *p*, creând impresia de parcă trompeta ar apărea pe neașteptate. În continuare se produce o replică (măsura 21) pe *ff* și *acceleratto*, ce creează aluzia unui dialog. Mordentele întâlnite în aceste două măsuri se recomandă de a fi interpretate cu poziția digitală 0-3-0, o poziție mai comodă față de cea originală. Indicația autorului *sempre ff*, ce urmează (măsurile 22-23), trebuie respectată întocmai, adică fără deviere de la tempo, iar trilul din măsura 25, care durează doi timpi, este recomandat de a fi interpretat printr-o accelerare treptată. În rezultat vom avea un efect de improvizație, chiar dacă este „dirijată” de compozitor.

În măsura 27 este indicată o pauză pe *fermata* și la solist, și la pian. Ea trebuie ținută puțin mai lung în scopul creării unei atmosfere de suspans pentru ascultător, pregătind culminația. Următoarea măsură redă tema melodică la nuanța *mf*, cu o accelerare treptată (*poco a poco acceleratto*) și o creștere dinamică continuă (*poco a poco crescendo*). Trecerea spre final se produce pe *sostenuto* în măsura 32, care este la 3/4. Coda propriu-zisă începe cu măsura 4/4. Este recomandată o nuanță moderată, pentru a produce efectul urcării treptate spre cea mai înaltă notă a creației – *re* octava a treia (nota reală – *do*), care trebuie emisă prin *sforzando* (*sf*) și imediat crescându-i dinamica (*crescendo*). Urmează un grup de triolete (măsura 36) în formă de trezecidoimi, care sunt recomandate interpreților de a fi abordate prin staccato auxiliar – *triplu staccato*, silabele pronunțării fiind *ta-ta-ka*. Măsura 37, care este măsura finală a lucrării, este notată de autor prin termenul *lunga*, ceea ce înseamnă că atât solistul instrumentist cât și maestrul de concert trebuie să țină nota finală cât mai lung. Este punctul final sau va urma o altă improvizație? Fiecare, atât interpretul cât și ascultătorul, își va crea propria viziune.

Concluzii

Așadar, în urma analizei structurale și interpretative a lucrării *Improvizație* pentru trompetă de Vladimir Rotaru, constatăm integralitatea compozițională, logica constructivă a creației, care include un șir de elemente tehnice, gândite și aplicate de autor pentru redarea conceptului ideatic. Chiar dacă piesa *Improvizație* este de dimensiuni modeste, schimbarea frecventă a tempoului, măsurii, modificarea intensă a dinamicii, expresivității (ceea ce este indicat de compozitor pe parcursul desfășurării discursului muzical), combinarea diferitor pasaje cu anumite dificultăți ritmice determină valoarea artistico-interpretativă a acesteia, impunând un nivel avansat de cunoaștere a instrumentului.

Referințe bibliografice

1. *Arta muzicală din Republica Moldova: Istorie și modernitate*. Chișinău: Grafema Libris, 2009. ISBN 978-9975-52-046-1.
2. CĂRSTEA S. Lucrări pentru trompetă ale compozitorilor din Republica Moldova. In: *Anuar științific: muzică, teatru, arte plastice*, 2012. Chișinău: Valinex, 2012, nr. 4 (17), pp. 89–94. ISSN 1857-2251.
3. CĂRSTEA S. Metode de studiu care au revoluționat stilul de interpretare la trompetă (secolul XX). In: *Artes*. 2014, nr.14, pp. 126–143. ISSN 0345-0015.

---

1 E-mail: lidia_ciubuc@yahoo.com